

# شناسائی گونه‌های و پراکندگی لابستر در آبهای جنوبی ایران

غلامعباس زرشناس

کارشناس سازمان تحقیقات و آموزش شیلات ایران

مرکز تحقیقات شیلاتی دریای عمان

## خلاصه

با توجه به فاز مطالعاتی پروژه مشخص شده بود که در حوزه آبهای جنوبی ایران فقط در محدوده آبهای استان هرمزگان و سیستان و بلوچستان اقدام به صید لابستر می‌گردد. در این رابطه در طول زمان فعالیت پروژه بر روی صید استحصالی صیادان محلی و صید اختصاصی شناور پروژه اقدام به شناسائی گونه‌هایی از لابستر گردید که مشخصات آنها به شرح ذیل است. / ف - ر

۱ - خانواده: PALLINURIDAE

نام علمی: *Panulirus homarus*

نام علمی: *Panulirus pilyphagus*

نام علمی: *Panulirus versicolor*

۲ - خانواده: SCYLLARIDAE

نام علمی: *Thenus orientalis*

عمده صید تجارتمی لابستر در نواحی ساحلی استان سیستان و بلوچستان صورت می‌گیرد و به گونه *P. homarus* تعلق دارند. / ف - ر

## مقدمه

رشد روزافزون جمعیت و افزایش نیازهای پروتئینی سبب شده است که نظر مسئولان جمهوری اسلامی در راستای افزایش تولید و استفاده از استعداد های بالقوه پروتئینی منجمله بهره‌برداری مطلوب از ذخایر آبزیان متمرکز گردد.

برداشت اقتصادی از ذخایر ارزشمند دریائی احتیاج به مطالعات عمیق پیرامون شناسایی آنها از نظر عوامل بیولوژیک، هیدرولوژیک، شرایط زیست محیطی و روشهای صید و عمل‌آوری دارد.

از جمله منابع پروتئینی پردرآمد و ارزش‌ساز موجود در آبهای جنوبی کشور ما، ذخایر لابستر می‌باشد. این آبی به واسطه داشتن گوشت لذیذ در بازارهای جهانی طالبان فراوانی دارد. ارزش بیش از حد لابستر سبب شده است که برخی از کشورهای پیشرفته شیلاتی در زمینه پرورش مصنوعی آن نیز گام بردارد.

نظر به اینکه نواحی ساحلی آبهای جنوبی کشورمان دارای ذخیره عظیمی از لابستر می‌باشد و در حال حاضر استفاده از این ذخایر به دلیل تراکم ماهی ماکول در منطقه و یا ناشناخته بودن ارزش اقتصادی و صادراتی آن به صورت محدود انجام می‌گیرد، لذا در سال ۱۳۶۷ برای اولین بار از سوی سازمان تحقیقات و آموزش شیلات ایران به منظور شناسائی گونه‌ای، شناخت صیدگاهها و استحصال اصولی و مطلوب از لابستر به روشهای جدید اقدام به تصویب پروژه‌ای به نام پروژه صید و شناسائی لابستر گردید.

اطلاعات جمع‌آوری شده نشان می‌داد که در سرناسر نواحی صخره‌ای ساحلی استان سیستان و بلوچستان، همچنین اطراف برخی از جزایر استان هرمزگان اعم از جزایر ابوموسی - لارک - تنب کوچک و تنب بزرگ لابستر صید می‌گردد.

پس از شروع به فعالیت پروژه تعداد ۱۰ منطقه صیادی لابستر در استان سیستان و بلوچستان از شرق به غرب به نامهای: گواتر - پسابندر - بریس - رمین - چابهار - طیس - کنارک - پزم - تنگ و گالک مورد شناسائی قرار گرفت.

در این مناطق و نواحی جزایر فوق‌الذکر در استان هرمزگان اقدام به صید لابستر به روشهای مختلف گردید. در طی مدت ۷ ماه به صورت روزانه بر روی صید استحصالی لابستر صیادان محلی در مناطق یاد شده و همچنین لابسترهای صید شده توسط ادوات صید پروژه لابستر اقدام به انجام عملیات بیومتری شده است که یکی از پارامترهای مورد نظر شناسائی گونه‌ای بوده است.

مقاله‌ای را که مطالعه می‌فرمائید نتیجه بخشی از فعالیت پروژه در جهت شناسائی گونه‌ای و پراکندگی آن در آبهای ایران می‌باشد که امید است مورد توجه صاحب نظران و اندیشمندان شیلاتی قرار گیرد. / از

## مواد و روشها:

۱- ابزار کار: فایق موتوری - تورهای گوشگیر در ابعاد چشمه‌های ۱۵۰، ۱۸۰ و ۱۲۰ میلیمتر (به صورت کشیده از گره تا گره) - رینگ لابستر - دامهای مخصوص صید لابستر در طرحهای گوناگون - ترازوی یک‌کفه‌ای - ترازوی دیجیتال - خط کش بیومتری - کولیس - فرمهای بیومتری و فرمهای مخصوص جمع‌آوری نتایج صید.

## ۲- روش بررسی:

الف - نحوه کاربرد تورهای گوشگیر و دامهای مخصوص لابستر.

نظر به اینکه صید اختصاصی و حاشیه‌ای لابستر در نواحی ساحلی استان سیستان و بلوچستان توسط تورهای گوشگیر انجام می‌گردد، بنابراین در زمینه عملیات دریائی اقدام به ساخت تعدادی تور گوشگیر در اندازه چشمه و حنسه‌های مختلف گردید تا از آنها به عنوان شاخص صید استفاده شود و هم اینکه کارائی بهترین نوع تور مورد استفاده مشخص گردد.

رینگ لابسترها و قفسهای مخصوص صید لابستر را به منظور تعیین کارائی و با عدم کارائی در دسته‌های ۳ تا ۵ تایی پس از تعبیه طعمه در آنها در جوار تورهای گوشگیر به کار گرفته شده است. پس از اقامت ۲۴ یا ۴۸ ساعته دامها و قفسها در آب اقدام به گرفتن آنها از آب می‌گردید و نتایج صید در فرمهای از قبل آماده شده ثبت شده است.



ب - عملیات بیومتری:

در طی مدت فعالیت پروژه صید تحویلی لابستر به سالن عمل آوری شیلات چابهار و کنارک مورد عملیات بیومتری قرار گرفته و پس از مشخص نمودن پارامترهای ذیل اقدام به ثبت آنها در فرمهای مخصوص شده است.

ب - ۱ - تشخیص گونه‌ای

ب - ۲ - تعیین وزن کلی به گرم T.W.G

ب - ۳ - اندازه‌گیری طول لابستر به میلیمتر B.L.mm

ب - ۴ - اندازه‌گیری طول کاراپاس به میلیمتر CAR.L.mm

ب - ۵ - تعیین جنسیت Sex

ب - ۶ - تعیین مراحل باروری لابستر ماده.

ب - ۷ - ثبت وضعیت پوسته کنینی لابستر

ب - ۸ - کالبد شکافی لابستر

ج - جمع‌آوری آمار صید لابستر

در این رابطه اقدام به جمع‌آوری صید روزانه هر صیاد به صورت قایق روز شده که از روی همین داده‌ها اقدام به تعیین تخمی میزان قابل برداشت از ذخایر لابستر در استان سیستان و بلوچستان شده است.

## گونه‌های لابسترشناسائی شده و میزان پراکندگی آنها در حوزه آبهای جنوبی ایران

همانطور که در ابتدای مقاله آمده است، یکی از اهداف مهم پروژه شناسائی لابستر و زیستگاههای آن و تعیین میزان تراکم آنها در حوزه آبهای ایران بوده است. در این راستا در ابتدا، فعالیت پروژه در حوزه استان هرمزگان متمرکز گردید.

### الف: حوزه استان هرمزگان

#### جزیره ابوموسی

بدین منظور بر اساس اطلاعات قبلی ادوات صید مهیا شده به جزیره ابوموسی انتقال یافت و مدت ۹ روز فعالیت صیادی جهت دستیابی به لابستر در نواحی مرجانی و نزدیک به ساحل و در اعماق ۲ تا ۱۰ متری ادامه یافت. بررسی بر روی لابسترهای بدام افتاده در تورهای گوشگیر در عمق ۴ متری از یک سو و مشاهده گونه‌های تاگزیدرمی شده توسط افراد محلی نشان می‌داد که همگی متعلق به گونه *Panulirus versicolor* می‌باشند. افراد محلی اینگونه لابستر را شاه‌میگو می‌نامند و به صورت تفتنی و با دست به صید آن میبادرت می‌نمایند.

#### جزیره لارک

صخره‌ای و مرجانی بودن بستر دریا در نواحی ساحلی جزیره یاد شده زیستگاه مناسبی را برای لابستر فراهم ساخته است لابستر در نواحی لارک با نام محلی میگوی لارکی شناخته می‌شود و از دیرباز به صورت تفتنی و با دست و با تور دستی در زمانی که آب دریا در حالت جزر باشد صید می‌گردد.

نواحی جنوب، شرق و غرب جزیره و بیشتر در بخشهای مرجانی ساحل و در اعماق ۲ تا ۴ متری به عنوان زیستگاه این آبی محسوب می‌شود.

بررسی لابسترهای به دام افتاده در تور گوشگیر و همچنین مطالعه بر روی لابسترهای تاگزیدرمی شده توسط افراد محلی در این جزیره نشان می‌داد که همگی به

گونه *Panulirus versicolor* تعلق دارند.

### تنب بزرگ و تنب کوچک

جمع‌آوری اطلاعات محلی، مرجانی بودن بستر ساحلی دریا، مشاهده لابسترهای صید شده توسط افراد محلی نشان می‌داد که گونه لابستر موجود در این منطقه نیز *Panulirus versicolor* می‌باشد.

### بندر جاسک

صید لابستر در نواحی صخره‌ای سواحل غربی بندر جاسک به صورت موردی توسط تورهای گوشگیر و با فلاپ انجام می‌گیرد. لابسترهای اندکی که در تورهای انتظاری گوشگیر صیادان محلی و در اعماق ۲ تا ۳ متری به دام می‌افتند به شیلات جاسک تحویل داده می‌شوند. گونه، صید شده در این منطقه به *Panulirus versicolor* تعلق داشته است.

### ب: حوزه استان سیستان و بلوچستان

فعالیت اصلی صید لابستر در حوزه استان سیستان و بلوچستان صورت می‌پذیرد. نواحی ساحلی صخره‌ای این استان از گانک واقع در حوزه غربی و همجوار با استان هرمزگان تا بندرگواتر منتهی الیه مرز آبی ایران از اعماق ۲ تا ۲۰ متری به عنوان صیدگاه لابستر محسوب می‌گردد.

صید استحصالی صیادان محلی عمدتاً به وسیله تور گوشگیر صورت می‌گیرد و به شیلات چابهار و کنارک تحویل داده می‌شود.

در طول فعالیت پروژه، لابسترهای گرفتار شده در ادوات صید به کار گرفته شده توسط پروژه و همچنین سایر لابسترهای موجود در شیلات به صورت مرتب مورد شناسائی قرار گرفته‌اند.

گونه‌های صید شده در ناحیه یاد شده همگی متعلق به خانواده PANULIRIDAE

می‌باشند.



مهمترین گونه لابستر موجود با نام محلی *Panulirus homarus* یا Scalloped sping Lobster بوده که اصطلاحاً با نام محلی کی کت شناخته می شود. گونه یاد شده در سرتاسر نواحی ساحلی صخره‌ای استان سیستان و بلوچستان به وفور صید می گردد. پرم و زمین به عنوان دو صیدگاه عمده از گونه یاد شده به شمار می رود و بخش اعظم صید در ششماهه دوم سال از این مناطق صورت می پذیرد.

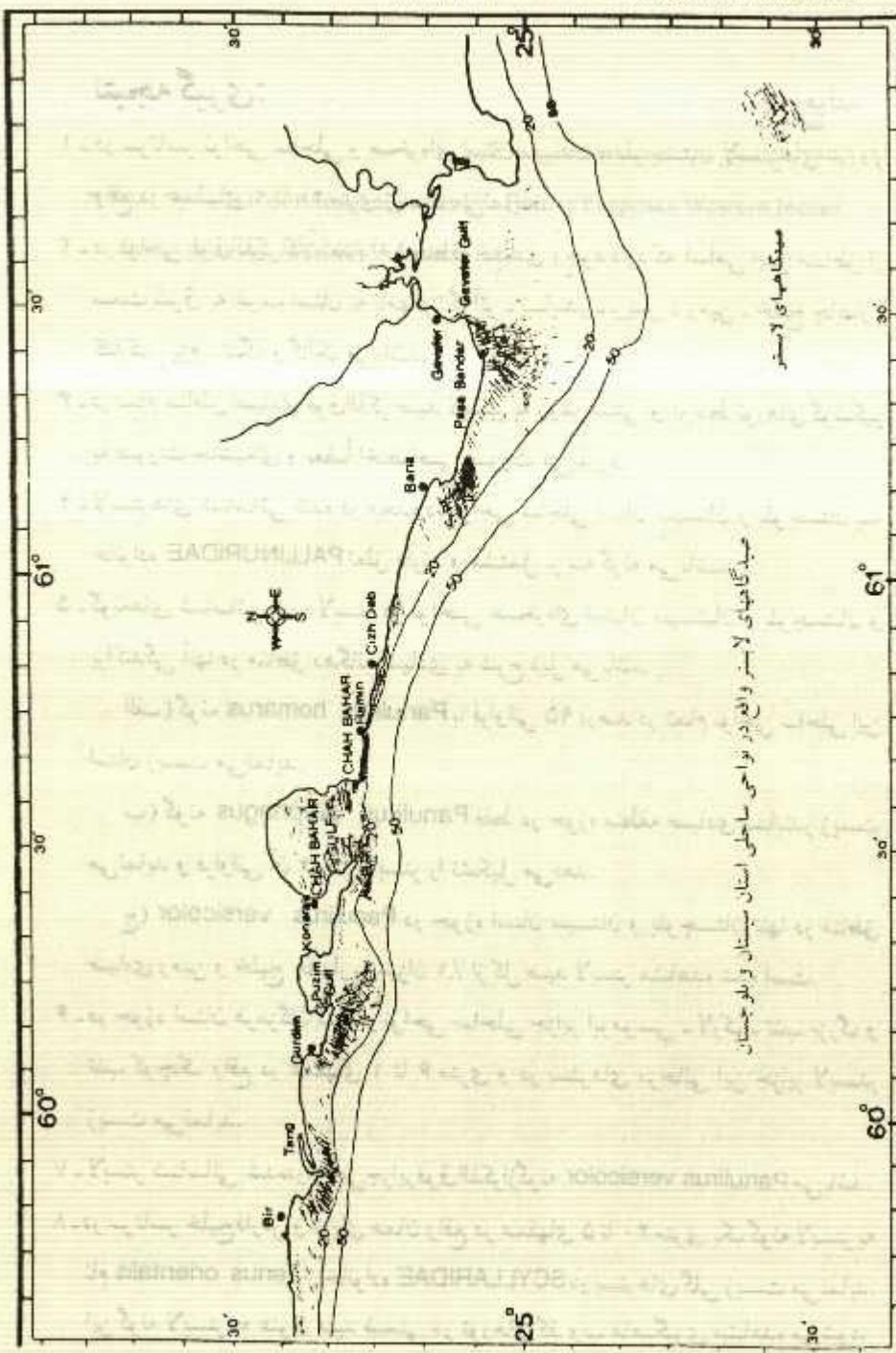
میانگین وزنی لابسترهای صید شده در این استان حدود ۴۵۰ گرم می باشد. گونه دوم از خانواده PANULIRIDAE را گونه *Panulirus polyphagus* یا Lobster Sping Mud تشکیل می دهد. این گونه لابستر در سرتاسر ساحل استان سیستان و بلوچستان صید نمی گردد بلکه عمدتاً در نواحی ساحلی منطقه صبادی پسابندر واقع در ۱۲۰ کیلومتری شرق چابهار صید می شود و بعضاً در منطقه پرم نیز به میزان کم مشاهده شده است.

عمق محل زیست این گونه لابستر را آبهای ۶ تا ۱۰ متری تشکیل می دهد. زمان صید اینگونه لابستر سه ماهه اول هر سال می باشد.

گونه سوم از لابستر موجود در آبهای استان سیستان و بلوچستان را گونه *Panulirus versicolor* یا Painted sping Lobster از خانواده PANULIRIDAE تشکیل می دهد.

اینگونه لابستر که مختص نواحی مرجانی صخره‌ای است به ندرت در میان صید استحصالی صیادان دیده می شود. عمق محل پیدایش این آبی از ۲ تا ۱۰ متری دریا می باشد.

گونه چهارم از لابسترهای شناسایی شده را مادر میگو یا *Thenus orientalis* یا Scyllarid Lobster تشکیل می دهد. نظر به اینکه زیستگاه عمده اینگونه لابستر را بسترهای شنی و گلی دریا تشکیل می دهد، بنابراین عمده صید این آبی توسط تورهای کفروب میگوگیر صورت می پذیرد و بعضاً در تورهای گوشگیر صیادان نیز بدام می افتد. تجربیات سالهای گذشته نشان داده است که لابستر از گونه یاد شده در سرتاسر خلیج فارس و دریای عمان به صورت صید ضمنی ماهی و میگو در اعماق ۵ تا ۴۰ متری دریا و با تراکم اندک صید می گردند.



میدگاه‌های لاستر واقع در نواحی ساحلی استان سیستان و بلوچستان

میدگاه‌های لاستر



## نتیجه گیری:

- ۱- در سرتاسر نواحی ساحلی و صخره‌ای استان سیستان و بلوچستان لابسترهای خاردار واقع در عمقهای ۲ تا ۲۰ متری زیست می‌نمایند.
- ۲- در نواحی فوق‌الذکر کلاً تعداد ۱۰ منطقه صیادی وجود دارد که اسامی این مناطق از سمت شرق به غرب استان به نامهای: گوآتر - پسابندر - بریس - رمین - خلیج چابهار - کنارک - پزم - تنگ و گالک می‌باشد.
- ۳- در تمام مناطق صیادی فوق‌الذکر صید لابستر به روش سنتی و توسط تورهای گوشگیر به صورت حاشیه‌ای و بعضاً اختصاصی صورت می‌پذیرد.
- ۴- لابسترهای شناسائی شده در محدوده نواحی ساحلی استان سیستان و بلوچستان به خانواده PALLINURIDAE تعلق دارند و مشتمل بر سه گونه می‌باشند.
- ۵- گونه‌های شناسائی شده لابستر در نواحی صخره‌ای استان سیستان و بلوچستان و پراکندگی آنها در مناطق دهگانه صیادی به شرح ذیل می‌باشد:  
الف) گونه *Panulirus homarus* یا فراوانی ۹۵ درصد در تمام نواحی ساحلی این استان زیست می‌نماید.
- ب) گونه *Panulirus pilyphagus* فقط در حوزه منطقه صیادی پسابندر زیست می‌نماید و فراوانی آن ۴٪ کن لابستر را تشکیل می‌دهد.
- ج) *Panulirus versicolor* در حوزه استان سیستان و بلوچستان تنها در مناطق صیادی رمین و خلیج چابهار به میزان ۱٪ از کل صید لابستر مشاهده شده است.
- ۶- در حوزه استان هرمزگان تنها در نواحی ساحلی جزایر ابوموسی - لارک - تنب بزرگ و تنب کوچک واقع در عمقهای ۱ تا ۶ متری و در بسترهای مرجانی این جزایر لابستر زیست می‌نماید.
- ۷- لابستر شناسائی شده در نواحی جزایر فوق‌الذکر از گونه *Panulirus versicolor* می‌باشد.
- ۸- در سرتاسر خلیج فارس و دریای عمان واقع در عمقهای ۵ تا ۴۰ متری یک گونه لابستر به نام *Tenus orientalis* از خانواده SCYLLARIDAE در بسترهای گلی زیست می‌نماید. این گونه لابستر به عنوان صید ضمنی در تورهای کفروب ماهیگیری مشاهده می‌شود.

منابع:

۱ - اطلاعات محلی صیادان یا سابقه در امر صید لابستر.

2) FAO Species Identification Sheets For Fishery Purposes Western Indian Ocean (Fishing Area, 51) Volume.5,1984

*IDENTIFICATION AND DISTRIBUTION OF  
LOBSTER SPECIES IN SOUTHERN WATERS OF  
IRAN*

G. ZARSHENAS

*Iranian Fishery Research and Training Organization, The  
Sea of Oman Research Center, I. R. Iran*

*ABSTRACT*

Data collected indicate presence of lobster throughout the rocky shores of the Sistan and Baluchestan province and few islands (e. g., Abu-Mussa, Larak, Tonb-e-Bozorg and Tonb-e-kuchek) in the Hormozgan province of Iran. There are four known species of lobster in Southern waters of Iran. These are: , grouped in Pallinuridae family, and from Scyllaridae family.